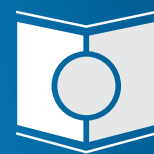

הדף היומי בהלכה

נדונים מרכזיים הנלמדים בחודש במסגרת הדף היומי בהלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

גליון מס' 39 חודש כסלו תשע"ז

החומר הנלמד בחודש כסלו: סימן קע"ו - סימן קפ"ד סעיף ה'

החודש הזה לכם...

לא תהא מוחלפת

העולם מתחלף ומשתנה בקצב מהיר למדי. נשיאים קמים ועולים, מלכים נופלים ומתחלפים, מדינות יציבות הופכות לשסועות ומדממות והטכנולוגיה החדישה של אתמול הופכת למיושנת ופרימיטיבית ביום שלמחרת. שום דבר לא נשאר כשהיה, הכל משתנה ומתהפך. בחלק מהמקרים זה קורה בקצב של ימים ואף שעות, ובעניינים אחרים יכולות לעבור שנים עד שהשינויים ניכרים לעין. אפילו הטבע שנראה לנו יציב ובלתי מתחלף, עובר שינויים כרצות ההשגחה העליונה.

ובתוך המערבולת התזזיתית שבה העולם כולו עובר מצבים ומשנה את טבעו, אנו אומרים באמונה ובדבקות: "אני מאמין באמונה שלמה זאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו".

התורה אינה משתנה, היא אינה מתחלפת חלילה וחס. היא נותרה כשהיתה עוד לפני בריאתו של עולם, כשאתכל בה קודשא בריך הוא, וברא עלמא.

את האמונה הזאת עלינו לשנן ולחזק בכל עת, לתקוע אותה בלבנו כיתד שלא תמוש לעד, להכיר ולהפנים ברמת ההכרה העמוקה ביותר שכשגנו לומדים את הדף היומי בהלכה, ומתפלפלים בשאלה אם יש בזמנינו חיוב נטילת מים אחרונים אם לאו, עוסקים אנו בתורתו של בורא העולם. אותה תורה שלא התחלפה ולעולם לא תתחלף. המציאות הסובבת אותנו ואת התורה היא זו שמתחלפת ולכן מתעוררות שאלות הלכתיות, אבל זו היא תורת ה', ועל ידי הלימוד וקיום ההלכה אנו זוכים להתקרב אל הקב"ה, להידבק בו ולהתקדש במצוותיו שציוונו על ידי תורתו הקדושה ועל ידי חכמיה.

ונסיים בדברי קודשו של מרנא בעל המשנה ברורה בהקדמה לחיבורו הגדול: "והנסמה הלא היא שם נצחית וצריך גם כן שיהיה מזונה עניין דק רוחני נצחי. לכך הקב"ה ברוב חמלתו נתן לנו התורה הקדושה שהיא גם כן נצחית ועל ידי קיומה מאיר אור ה' על נפשנו ומאותו האור אנו מתענגים שהוא מן תענוג רוחני ועל זה נאמר "אז תתענג על ה'".

העורך

"פעמיים בשבוע אני זוכה לברך 'שהכל', על חיים כאלו לא אוכל לוותר"

הרב ישראל ליוש

כי הברכות וההודאה להקב"ה באמצעותו, הן אבן יסוד בקיומנו בעולם הזה. כל תכליתנו כאן היא כדי להודות לבורא כל עולמים ולהללו ולשבחו, ואשה צדיקה זו שהכירה בכך, רצתה להמשיך לחיות כך בצורה כזו, כי בשתי הברכות השבועיות שזכתה לברך, הרגישה שהיא ממלאת את חובתה בעולמה.

ובאמת שהדברים כבר מפורשים ברמב"ן על התורה בשני מקומות, האחד בסוף פרשת בא, וז"ל: וכוונת כל המצות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא **כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם יודה לאלוקיו שבראו.** מפורש כאן ברמב"ן שכל תכלית הבריאה והיצירה היא כדי שנודה לאלוקינו שבראנו.

ובפרשת קדושים כותב הרמב"ן על דברי הגמ' (ברכות דף ל"ה ע"ב) שכל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל, שנאמר (משלי כח כד) גוזל אביו ואמו וגו', אין אביו אלא הקב"ה ואין אמו אלא כנסת ישראל - חבר הוא לאיש משחית, חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים. וכותב הרמב"ן וז"ל: **כי החפץ ביצירה שיברכו עליה לשמו הגדול, משם יהיה קיום העולם, ואם לאו יתעלה בשמו הגדול ומסתלקת השכינה מישראל וכו'.**

בדבריו אלו מתבאר ביתר שאת שההכרה וההודאה לקל עליון הוא ע"י הברכות, ואם חלילה הוא מזלזל בהן הרי הוא גוזל את הקב"ה ואת כנסת ישראל, כי קיום העולם נפגם בעבור זלזול זה ח"ו.

אשה קשת יום וחולה במחלת ניוון שרירים היתה בירושלים. במשך שנים שכבה במיטתה בודדה ועלובה מבלי יכולת להזיז אף אבר, רק שפתיה נעות וכוח הדיבור נשאר לה כפי שהיה. מלבד זאת כל שריריה משותקים היו, ולא נענו להוראות המוח.

נוהג היה המהרי"ל דיסקין זצ"ל לבקרה מעת לעת, קשה היה לראות אותה במצבה הרע, ביתה היה מוזנח וריח רע היה נודף מכל עבר. באחד מביקוריו שאל אותה רבי יהושע ליב, מה אברכך? 'שאזכה לאריכות ימים' ענתה לו האשה. 'אריכות ימים?!' התפלא הרב, 'כאלו חיים את רוצה להאריך?!' הלא את סובלת בכל רגע בחייך, מה לך עם רצון להאריך חיים שכאלה?!'

לשמע תשובתה נדהם הרב עד מאוד, וכה היא אמרה: 'פעמיים בשבוע באה לכאן אשה כדי לרוחץ אותי, להחליף את בגדיי, לאוורר ולנקות את חדרי, אין לרב מושג כמה הרגשתי נעימה באותן דקות, ואז כאשר אני נקיה, אני נוטלת כוס מים ומברכת 'שהכל נהיה בדברו', לפעמים אני אף מספיקה לברך 'בורא פרי העץ' ולאכול תפוח. זהו. לאחר מכן איני יכולה יותר לברך עד לפעם הבאה, אבל פעמיים בשבוע אני זוכה לברך 'שהכל נהיה בדברו', על חיים כאלו אינני מוכנה לוותר.'

המהרי"ל דיסקין לא יכול היה להסתיר את התרגשותו מהדרגת הגבוהות אותן השיגה אשה צדיקה זו.

סיפור זה עומד לנגד עינינו בתקופה בה אנו מתחילים לעסוק בענייני ברכת המזון וברכות, והוא מלמד אותנו

בכל מקום ובכל זמן

קו השיעורים של 'דרשו'

077-261-3337

לשמיעת שיעורי הדף היומי בהלכה הקישו 3
משך שיעור יומי כ-5 דקות

מצטרפים ללימוד
'הדף היומי בהלכה'

דף היומי: בבא מציעא ע"ה - ק"ד
קניין משניות: אהלות פרק ח' משנה ב' - פרק ט' משנה ט"ו
דף היומי בהלכה: סימן קע"ו - סימן קפ"ד סעיף ה'
מוסר: אהבת חסד חלק ב' פרק י"א - פרק י"ז 'איתא באבות'
 המבחינים יתקיימו ביום שישי ט"ו בטבת במקדי הבחינה של 'דרשו'
 מבחי 'הדף היומי בהלכה' בלבד ניתן לערוך גם ביום חמישי י"ד טבת בכללים המשתפים בתוכנית 'דרשו' בכלל'

לומדים החודש

הסוגיא המרכזית

נידונים מרכזיים הנלמדים
ב'דף היומי בהלכה' החדש*

מדוע יש שנהגו לאכול 'בננה' לפני אכילת הסימנים בליל ראש השנה? מדוע חזר בו מרנא החפץ חיים ממה שכתב במשנ"ב שיש לברך על לפתן בסוף הסעודה? 'ארטיק קרח' [קרטיב] האם מברכים עליו כשנאכל בסוף הסעודה? מדוע שונה דין האוכל 'ביסלי' באמצע הסעודה לאוכל 'שקדי מרק' [בלא מרק] באמצע הסעודה? 'חריין', קישואים ומלפפונים חיים הנאכלים בתוך הסעודה, האם השתנה דינם בזמננו ממה שכתב המשנ"ב? האם הריקודים הנהוגים באמצע סעודת המצוה בחתונות, נחשבים כהפסק וכסילוק הסעודה? הסרת המפה מהשלחן האם נחשבת כסילוק הסעודה? ומהי העצה להשאיר חתיכת לחם עד סוף הסעודה?

מדוע יש שנהגו לאכול 'בננה' לפני אכילת הסימנים בליל ראש השנה?

פסק השו"ע בהלכות ברכות (סימן קעז סעיף א) שדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שבאים ללפת את הפת, כגון בשר דגים וכדו', אין טעונים ברכה לפנייהם כי ברכת המוציא פוטרתן, ולא לאחריהם כי ברכת המזון פוטרתן. אבל דברים שלא באים מחמת הסעודה כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות שאין דרך ללפת בהם את הפת, אם אוכלם בלא פת טעונים ברכה לפנייהם, אבל לא לאחריהם.

ובכל אלו הדברים, מבואר בשל"ה (הובא בתהלה לדוד ס"ק א) שהולכים אחר דרך העולם ולא אחר כל אדם, ועל כן פירות שבתוך סעודה צריך לברך עליהם אף אם אומר שאוכלם לשם שביעה, וכן להיפך, דגים ובשר וכדו' נחשבים תמיד כדברים הבאים מחמת הסעודה, אף אם אומר שאוכלם לתענוג.

ענין מצוי עד מאד של אכילת פירות וירקות בתוך הסעודה, הוא מנהג אכילת הסימנים בליל ראש השנה, ויש לדון על ברכתם האם צריכים ברכה בפני עצמם בתוך הסעודה?

לגבי כרתי רוביא וסילקא, כתב הכף החיים (סי' תקפ"ג ס"ק יב) בשם ספר מטה יהודה (שם ס"ק ג) שאם אוכלם כתבשיל ובתוך הסעודה, הרי הם כדברים הבאים מחמת הסעודה ואין צריך לברך עליהם, [וראה מהרי"ל (הלכות ראש השנה אות יב ע"פ רע"ט, הוצאת מכון ירושלים), שלא היה מברך על הכרתי 'בורא פרי האדמה' לפי שהוא כדברים הבאים מחמת סעודה], וכן כתב בספר מקראי קודש (מינים נוראים ס"א אות א).

אכן דעת הגרש"ז אויערבך (בהסכמה למחזור המפורש, הובא בהלכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ח), שיש לפוטרום בברכת ה'קרא' ומשום שאין ברור אם ג' מינים אלו בזמנינו נחשבים כבאים מחמת הסעודה, אבל הקרא ודאי אינו בא מחמת הסעודה, ודעת הגר"ש אלישיב (קובץ שערי הוראה ח"ח ע"פ קז) והגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות ע"פ קסח) שחמת הספק שמה מינים אלו נחשבים כבאים מחמת סעודה או לא, יש לברך על מין אחר שבדאי אינו שייך לסעודה [כגון בננה] ולפוטרום.

מדוע חזר בו מרנא החפץ חיים ממה שכתב במשנ"ב שיש לברך על לפתן בסוף הסעודה?

כתב המשנ"ב (סימן קעז ס"ק ז) שמה שמביאים מעט פירות

לקינוח הסעודה שקורין 'קומפוט', זה אין בא למזון כלל רק לקינוח הסעודה, וצריך ברכה לפניו.

ורבתה בזה התהיה, האם אכן כך נהג למעשה מרנא החפץ חיים. בתשובות והנהגות (ח"א סי' קעז) הביא עדות שהחפץ חיים חזר בו מדין זה, והוא עצמו לא בירך על קומפוט, והוסיף שאף הגר"ז מבריסק לא בירך על קומפוט אלא אכלו עם הפת. אך בארחות רבנו (ח"א ע"פ פא) הובא בשם הגר"מ זקס שאמר לו החפץ חיים שדעתו נוטה שצריך לברך, אף שהיה נראה שהוא עצמו לא בירך [ואפשר שטעמו משום שהיה זה חלק מעיקר הסעודה אצלו].

והג"ר אברהם גורביץ אמר שהחפץ חיים ביאר לסבו שכשכתב את המשנ"ב היה מקובל שסעודה רגילה במסעדה לא היתה כוללת מנה אחרונה, אך משעה שהשתנה הדבר, וסעודה רגילה כללה גם מנה אחרונה, נמנע מלברך על קומפוט. וכן הובא בשם הגר"ש אלישיב (שו"ת וישמע משה ח"ב ע"פ ע"ט) שכיון שהרגילות בזמנינו להגיש בסוף הסעודה לפתן או גלידה, מסתבר שאין לברך עליהן, ויותר נכון לאוכלם עם חתיכת פת כדי לפוטרום בודאות ולצאת מידי הספק.

ודעת החזו"א (דינים והנהגות פ"ז אות ז) שמברכים על קומפוט הבא בסוף הסעודה בלי פקפוק, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה טו), וכן נהג הגרש"ז אויערבך (קובץ צהר תשס"ב רמז הע' 48).

'ארטיק קרח' [קרטיב] האם מברכים עליו כשנאכל בסוף הסעודה?

כתב המשנ"ב (סי' קעז ס"ק ז) שכל דבר הבא בתוך הסעודה רק לקינוח ולא להשביע, אין ברכת הפת פוטרתו, כיון שאין שייך לפת.

אחד הדברים המצויים בזה הוא גלידה הנאכלת בסוף הסעודה כפי שנהגו בהרבה מקומות, שכתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' רה בהגהות לסי' קעז) שחייבת בברכה בסעודה, כיון שבאה לקינוח ולא לרוויה. וכן דעת הגר"ש אלישיב (וזאת הברכה פ"ח אות ד וד"ק 12). וכן דעת הגרש"ז אויערבך (ותן ברכה ח"א ע"פ פז) אף לגבי קרחון [קרטיב]. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה יב) כתב, שקרטיב נחשב כמשקה ממש מפני שאינו אלא משקה קפוא, ואין מברכים עליו בתוך הסעודה, ורק גלידה העשויה מבלילה של ביצים וכדו', וכן גלי העשוי לקינוח, שכיון שהוא קרוש ואינו מפשיר כגלידה דינם כמאכל ומברכים עליהם.

מדוע שונה דין האוכל 'ביסלי' באמצע הסעודה לאוכל 'שקדי מרק' [בלא מרק] באמצע הסעודה?

עוד מצוי בנדון זה של קינוח, שמביאים בתוך הסעודה מרק, וגם שקדי מרק לשימם בתוך המרק, רק שיש כאלו שנוהגים לאכול גם בנפרד קצת שקדי מרק והשאלה מה דין הברכה לגבם?

ולמעשה דעת הגר"ש אלישיב (וזאת הברכה שם) שאם אוכל שקדי מרק בתוך הסעודה לקינוח בעלמא ולא ביחד עם המרק, שמ"מ אינו צריך לברך עליהם [כפי שצריך כשאוכל חטיף (ביסלי וכדו') בתוך הסעודה], הואיל ובעצם שייכים הם לסעודה שהרי נאכלים בדרך כלל עם המרק למזון ולשובע, וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם תשובה י).

וכן מרק פירות צונן הנאכל כחלק מהסעודה במקום מרק רגיל, דעת הגר"ש אלישיב (וזאת הברכה פ"ח) שאין צריך לברך עליו בסעודה, כיון שהרגילות לאכול למזון ולשובע [וראה במשנ"ב ס"ק ד]. וכן דעת הגר"ח פ' שיינברג (שם) לגבי סלט 'זואלדורף' הנאכל לשובע בתוך הסעודה. וכן כתב הא"א (בנושאטש, מהדו"ב) שיתכן שפירות המבושלים עם מרק נחשבים כדברים הבאים בסעודה ופטור מלברך עליהם.

'חריין', קישואים ומלפפונים חיים הנאכלים בתוך הסעודה, האם השתנה דינם בזמננו ממה שכתב המשנ"ב?

נוהגים לאכול בתוך הסעודה גם ירקות חיים כגון מלפפונים או צנון ובצל, וכן חזרת [חריין], וכתב המשנ"ב (סימן קעז ס"ק ה) שיש לברך עליהם שלא נחשבים באים מחמת הסעודה.

אמנם בזמנינו, שירקות אלו נחשבים כדברים הרגילים לאכול בסעודה לשובע, דעת הגר"ח פ' שיינברג (חידושי בתרא), שאין מברכים עליהם בתוך הסעודה, ורק בזמן המשנ"ב היו מינים אלו נדירים, ולא היו נאכלים למזון ולשביעה, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות ע"פ קסח), וכן העיר הגרש"ז אויערבך (קובץ צהר תשס"ב רמז) שירקות אלו באים מחמת סעודה.

ולענין גזר [חי], דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאם הוא חתוך הרי הוא כסלט שנחשב שבא מחמת הסעודה, אך אם הוא שלם צ"ע אם הוא נחשב כבא מחמת הסעודה, ותלוי הדבר במנהגי האכילה.

* הנושאים המובאים במדור זה מקורם במ"ב מהדורת דרשו בסימנים אלו, ולהלכה למעשה יש לעיין במקורות.

לאור החסידות

"אמר רבי משה פשעווארסקער שרוב
חולשות ממה שאין נזהרין לקבל מים
אחרונים בכלי שמשמשין בו לאכילה
ושתיה, ע"כ יש להיזהר מאד בזה."

שו"ע סימך קפ"א סי' ב: "מים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע אלא בכלי מפני שרוח רעה שורה עליהם".

במשנ"ב ס"ק ה' ובביאור הלכה ד"ה "אלא", וכן בשע"צ ס"ק י"ז מביא את פלוגתת הפוסקים האם הרוח הרעה שורה על מים אחרונים גם כשנטלן לתוך כלי, או דלמא הנטילה לתוך הכלי מונעת מהרוח הרעה לשרות על המים.

ובספר 'אמרי פנחס' (שער ג' סדר היום וענייני תפילה) איתא: "אמר מרבי משה פשעווארסקער שרוב חולשות ממה שאין נזהרין לקבל מים אחרונים או נטילת ידים שחרית בכלי שמשמשין בו אח"כ לאכילה ושתיה, אף שרוחצין אותו בינתיים, ע"כ יש להיזהר מאד בזה".

וכן מנהג כמה וכמה צדיקים שלא ליטול מים אחרונים לכלי של כסף, משום שמים אלו הם חלקו של הסט"א, ומטעם זה שהרוח הרעה שורה על המים מנהג האר"י הוא שהנטילה תהיה דווקא בפחות מרביעית, ודלא כהגר"א וסיעתו הפוסקים שצריך ליטול דווקא ברביעית מים או יותר. ובעניין זה ראוי לציין מה שמוצא באמרי פנחס בסמוך שהיה הרה"ק רבי פנחס מקאריץ גוער במשמש אם היה מביא מעט מים לנטילת מים אחרונים, והקפיד שתהיה כמות גדולה יותר.

ומדי דבריו בעניין מים אחרונים, זכור נזכור את מה שאמרו חז"ל (ברכות נ"ג) על הפסוק "והתקדשתם והייתם קדושים": "והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים".

וב'פרי צדיק' (פרשת חקת - אות ב) מביא את מאמר חז"ל הנ"ל בנושא של קדושת האכילה: "והוא כמו שאמרו גם בגמרא 'והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים וכו' אני ה' אלוקיכם זו ברכה'. שעל ידי מים ראשונים ואחרונים וברכת המזון שמכיר שהשם יתברך הוא הנותן לחם לכל בריותיו על ידי זה מכניס קדושה באכילה".

וכעין זה כתב גם באמרי אמת' (פרשת קדושים) "איתא והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים, היינו שלא להתגשם ע"י האוכל".

ובקדושת האכילה טבע הרה"ק בעל הבית אהרן מקרלין (פרשת נשא) כלל גדול על החילוק בין "עבודת עבודה" ל"עבודת משא", וביאר שיש שני סוגים של אכילה לשם שמים: האחת היא לאנשים מורמים מעם המכונים בהעלאת הניצוצות הקדושים ויודעים בעסק הכוונות, ויש עבודה אחרת שהיא אכילה ושתיה שהיא אינה עבודה בפני עצמה, אלא שהיא לצורך עבודת ה', שיהיה לו כח וחיות לתורה ולתפילה, וממילא אכילה זו היא "עבודת עבודה", שעצם האכילה עצמה הופך לעבודת ה' יתברך, גם אם היא אינה "עבודת משא" שנעשית כדי להעלות את הניצוצות הקדושים.

האם הריקודים הנהוגים באמצע סעודת המצוה בחתונות, נחשבים כהפסק וכסילוק הסעודה?

בדין סילוק השלחן בסוף הסעודה, כתב השו"ע (סימן קעז סעיף ב) שדברים הבאים בסוף הסעודה קודם ברכת המזון, אחר שמסלקים ידיהם מהפת וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות, יש לברך עליהם לפנייהם ולאחריהם, בין דברים הבאים מחמת הסעודה ובין שאינם באים מחמת הסעודה, שברכת המוציא והמזון אינה פוטרת אלא דברים הנאכלים תוך עיקר הסעודה, וסיים השו"ע שדין זה אינו נוהג בימינו לפי שאין אנו רגילים למשוך ידנו מן הפת עד ברכת המזון.

ובביאור הלכה כתב (ד"ה שאין אנו רגילים) שבסעודות גדולות שרגילים למשוך ידיהם מן הפת ולערך השלחן במיני פירות ושתיה, יש אומרים שאף בזמנינו שייך דין זה וצריך לברך עליהם, ויש אומרים שדווקא בימיהם שהיו מסלקים השלחנות קודם ברכת המזון, ונראה כסעודה אחרת, מברכים, אבל בזמנינו שאין מסלקים השלחנות קודם ברכת המזון, אף שסיימו לאכול, נחשב כבתוך הסעודה כל שלא ברכו ברכת המזון.

ומה שנהוג בחתונות שבזמנינו, להסתלק מן הסעודה ולעסוק בשמחת חתן וכלה, צידד בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רה, על ס"ז) שכיון שמסלקים את האוכל ואת הכלים ואף עוקרים כמה שולחנות, אי אפשר לכאורה להמשיך לאכול אחר כך על סמך ברכת המוציא שבירך בתחילה, וצריך לברך על מה שאוכל לאחר מכן. וכן דעת הגר"ש אלישיב (נזרת הברכה סוף פ"ח) וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה יג).

מאידך דעת הגר"ש אזיערבך והגר"ח פ"ש שייברג (נזרת הברכה שם) שאין זה נחשב סילוק, והואיל ואין מפנים את השולחנות אלא בשביל לפנות מקום לשמחת החתן והכלה, ועדיין בדעתם לאכול מנה אחרונה. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכת עמי קעא) שכיון שאין מפנים את שולחן המזרח וישנו גם שולחן שמונח עליו כיבוד שעדיין נמצא במקומו, נחשב הדבר שלא הסתלק השולחן.

וכשלאחר סילוק השולחן אוכל עוגה וכדו', כתב בהגהות רעק"א (על מג"א ס"ק ה) שאין צריך לברך אחריו, שהרי לדעת רבים מן הפוסקים, ברכת המזון פוטרת מעין שלש [ראה סי' רח ס"ק עה ושע"צ שם ס"ק עז], וכל שכן בעניינינו שנאכל באופן של קבע מחמת הסעודה, ודינו כפת שברכת המזון פוטרתו, וכן כתב הערוך השלחן (ד"ס) ובאור לציון (שם).

הסרת המפה מהשלחן האם נחשבת כסילוק הסעודה? ומהי העצה להשאיר חתיכת לחם עד סוף הסעודה?

לענין מה שכתב השו"ע (סימן קעז סעיף ב) שאין אנו רגילים למשוך ידנו מן הפת עד ברכת המזון, כתב הביה"ל (ד"ה למשוך ידנו) שאם נטל הכוס לברך, הוא היסח הדעת גמור.

והסרת המפה בלבד, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה יג) שנראה שאין להחשיבה כסילוק השולחן, שהרי אף אם עוקרים את השולחן לגמרי יש המפקפקים שלא לברך, משום שבזמנינו לעולם אין אנו מסלקים ידנו מן הפת עד ברכת המזון, ואם כן די לנו לומר שבעיקר שולחן ממש יש לסמוך על הסוברים שדין זה שייך אף כיום, אבל לא לענין הסרת המפה.

והרצוה לצאת מן הספק אם נחשב כסילוק, כתב הכף החיים (סימן יד) שישאיר חתיכת פת עד סוף הסעודה, ויכוון להדיא שאינו מסיח את דעתו מהפת, ויחשוב שבכל עת שירצה יאכל מן הפת עד ברכת המזון.

שלוש מחשבות להינצל מעצת היצר

בספרו 'אהבת חסד' (ח"ב פרק י"א), עוסק מרנא החפץ חיים צוק"ל בסיבות להימנעות מעשיית צדקה וחסד, ומציין כסיבה העיקרית את עניין העצלות, שהיא הגורם המרכזי להימנעות מכל ענייני עבודת הבורא ברוך הוא. ובהג"ה מביא המחבר חידוש נפלא ששמע בשם גאון אחד:

"ושמעתי בשם גאון אחד שאמר, שהאדם צריך לשער בנפשו שלשה דברים: אחד, שאין לו אלא יום אחד לחיות; גם שאין לו אלא פרק משניות אחד, או דף גמרא אחד, מה שהוא עוסק בו עתה; גם שהוא ישראל אחד, שהקדוש ברוך הוא מצוהו על קיום התורה, ובו תלוי קיום העולם.

"כי על ידי זה שיחשוב, שיש לו רק יום אחד לחיות, יעשה כל מה שבכוחו בתשובה ומעשים טובים, ולא יניח הדבר עד למחר.

"גם ממה שיחשוב, שאין לו אלא מעט ללמד, ממילא שוב לא יתעצל בזה, לאפוקי מהיצר, שמרחיב הדבר בלבו, ואומר לו: כמה תהיה מוכרח עוד לעמל משך זמן רב, עד שתגמר הסדר או המסכת, ועל ידי זה הוא מרפה ידו.

"גם ממה שיחשוב, שעליו תלוי קיום העולם, יזדרז ביותר, לאפוקי מהיצר, שמטעהו ואומר לו: בודאי נמצא אנשים אחרים מקימי התורה כראוי, ויתקים העולם בשבילם. ובאמת, כבר אמרו חז"ל (סנהדרין ל"ז), שחיב אדם לומר: בשבילי נברא העולם. וגם פעמים, שהעולם - חציו זכאי, וחציו חיב. וכשנתוסף חוטא אחד, הוא מכריע כל העולם לכף חובה על ידי זה.

"ולדעתי כל זה רמז בתורה הקדושה בפרשת קריאת שמע: "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו'". והיאך תעשה עד שתגיע לזה "והיו הדברים האלה" - הינו, אותו המעט שהוא לומד עתה. "אשר אנכי מצוך" - הינו, שיחשב בלבו, שבעולם אין, רק הקדוש ברוך הוא והוא. "היום" הינו, שאין לו, רק יום זה לבדו. "על לבבך" הינו, השלשה דברים אלו יהיו לאדם על לבבו תמיד".

החזק במוסר

מענייני לימוד המוסר בדף היומי בהלכה

להידודי שמעתתא... עיון בדבר הלכה

עקירת מקום

כתב המשנ"ב בהקדמה לסי' קעח, שלכתחילה אין לעקור ממקומו באמצע הסעודה לכולי עלמא בכל גוונא.

וצ"ע דלהלן ס"ק לד כתב, ומשמע שכך דעתו, שבתוספות ורא"ש משמע, דאין להחמיר בזה רק כשיוצא על מנת להפליג?

תשובות יש לשלוח לפקס 02-6540269 עד כ"ה כסליו תשע"ו. בין השולחים תשובה נכונה תערו הגרלה על סט משנה ברורה מהדורת דרוש.

תשובות לחידודי שמעתתא גליון 38 חשוון תשע"ז

לגבי השאלה שנשאלה בעלון הקודם מדוע כתב המשנ"ב סי' קע"ה ס"ק מ"ו שבחופה ומילה שאין נוטלין רשות, אין לומר 'סברי', ולכאורה לפי"ז המקדש ומוציא רק את בני ביתו אין לו לבקש מהם רשות ואין לו לומר 'סברי', והיה יכול המשנ"ב להזכיר אופן זה דמצוי ביותר. קיבלנו תשובות רבות ומגוונות: תשובת הרב יהודה מערבי שהמשנ"ב נקט חופה ומילה שבהם לעולם אין צריך ליטול רשות, ולכן קבע שבהם אין לומר 'סברי', אבל המקדש אף רק בפני ביתו, מ"מ פעמים רבות ומצויות יש לו אורחים שצריך לבקש רשותם לקדש, ומשום לא פלוג תיקנו גם בו אמירת 'סברי'.

הרב שמואל קניג כתב, שבמילה וחופה בדרך כלל המברך התכבד בברכה זו על ידי אחר, ולכן אינו צריך לבקש עוד רשות על כך, ומשום כך אינו צריך לומר 'סברי', אכן בקידוש שלא התכבד לקדש אלא מעצמו הוא מקדש לבני ביתו, מ"מ בדיון הוא שייאמר 'סברי' להראות שרשות בידו לקדש.

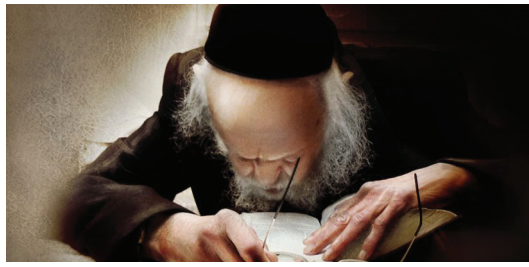
הרב ישראל אליאך כתב, שבקידוש אמירת ה'סברי' היא לא בתורת נטילת רשות, אלא הקשיבו ושמעו ותכוונו לצאת ידי חובה, ולכן צריך לומר בכל אופן.

הזוכים בכרכי משנה ברורה

במדור לחידודי שמעתתא גליון 38

בסט משנה ברורה דרוש זכה:
הרב מרדכי לונר מבני ברק

בכרכי משנה ברורה זכו:
הרב אברהם ברגהוט מבני ברק
והרב דניאל לוי מצפת

משולחנם של צדיקים

השתיהתי מעט ונכנסתי אחריו. מה מאוד הופתעתי לראותו מסב ליד השולחן, כשהוא כבר לאחר נטילת ידים וברכת 'המוציא', זריזות מופלאה כזו לא ראיתי מעולם

הנהגותיו והזריזות המיוחדת של מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א באכילה

לקיום הנפש בגוף לאחר התפילה ועריכת הבריתות נוהג היה רבנו לאכול פת שחרית.

סדר אכילת פת שחרית היה מעמד נורא כשלעצמו.

במשך שנים רבות כל אכילה אצל רבנו הייתה מלווה במאמץ של ממש. את התיאבון והטעם באכילה איבד זה עשרות שנים, וכל פעם שהכניס אוכל לתוך פיו היה צריך להתאמץ לבלעו, כדי שתתקיים נשמתו בתוך גופו.

בשעת אכילתו היה מוציא כל איש מעליו, פרט לקרובים ביותר. כל מי שראה את מאמציו המרובים לקיים את גופו, התמלא מיד בחרדת קודש.

צורת אכילתו הייתה מלכותית, בתכלית העדינות, האצילות והנקיות.

אם הכינו לו מנת אוכל בצלחת, היה אוכל רק עשירית מן הכמות שבצלחת. אך גם כשלא היה מעוניין לאכול את כל האוכל לא התחיל לאכול מן הצלחת בכוונה להותיר, אלא סידר את הכל באופן מדוקדק. חתך בסכין את הנצרך לו לאכילתו עתה, ביקש צלחת נוספת והוריד אליה את הכמות הנחוצה לו כדי קיומו ורק לאחר מכן אכל.

(בדולה שימושה - מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א)

גם בסוגיית האכילה, הנצרכת לכדי קיום הנשמה בתוך הגוף, היה מדקדק עד בלי די. אף שבזמן האכילה מוחו של רבנו שקוע היה ללא הרף במחשבות אודות הסוגיה שבה עסק, בכל זאת היה מצמצם ככל שאפשר בזמן המוקדש לארוחה כדי להמשיך לשקוד מול הגמרא הפתוחה.

רבנו ניצל את זמן האכילה עד תום.

הרבנית ע"ה הייתה דואגת תמיד להכין את ארוחותיו בדיוק בזמן שהוא מגיע, לבל ייגרע מלימודו אף רגע אחד מיותר. פעמים רבות הזדמנתי לביתו בזמן שהלך לאכול. הוא עלה במדרגות הבית, ואני אחריו. השתיהתי מעט במדרגות הבית, ואז נכנסתי אחריו. בטוח הייתי שאמצאהו עוסק בהכנות לנטילת ידים.

מה מאוד הופתעתי לראותו מסב ליד השולחן, כשהוא כבר לאחר נטילת ידים וברכת 'המוציא', זריזות מופלאה כזו לא ראיתי מעולם.

כדי לחסוך בזמן, היה נוהג להיכנס אל הבית דרך המטבח, ומיד עם כניסתו היה נוטל את ידיו וכך היה חוסך את ההליכה הכפולה בעבור נטילת ידים.

אני חוזר עכשיו מבית דין בשמים שהחליטו להחזירני לעולם כדי לתקן מעשי, אך לא ידעתי הדרך. פתאום אני שומע אחד קורא לי "יוסף"

הגאון רבי יחיאל מיכל שטרן שליט"א רב שכונת עזרת תורה בירושלים מספר מעשה נורא שסיפר רבי אריה לוי זצ"ל

בזכות סעודת השבת

אבי זצ"ל סיפר מעשה נורא שסיפר לו רבי אריה לוי היה יהודי בשם ר' יוסף ששכב בלי הכרה בבית החולים ביקור חולים בירושלים, ורבי אריה עמד ליד מיטתו ופתאום פקח החולה עיניו וראה את רבי אריה, ואמר לו אני חוזר עכשיו מבית דין בשמים שהחליטו להחזירני לעולם כדי לתקן מעשי, אך לא ידעתי הדרך. פתאום אני שומע אחד קורא אותי יוסף, אני מסתכל אני רואה על ההר אחד יושב וקורא לי. ניגשתי אליו ואמר לי אתה מכיר אותי, אמרתי לא, אז הוא אמר אני אזכיר לך.

המנהג בערי אירופה בכפרים שבלייל שבת היו באים הרבה עניים בכל עיר בכל כפר, ולא היה להם מקום איפה לאכול בשבת, אז המנהג היה בסוף התפילה לפני תפילת עלינו לשבח, היו כל העניים נעמדים על יד הדלת, ואחרי שגמרו את התפילה כל אחד לקח אתו איזה עני לאכול על שולחנו.

(מעיבוד מתוך 'מידות והנהגות טובות')